

Sygn. akt I CSK 342/10

WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 30 września 2010 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Dariusz Zawistowski (przewodniczący, sprawozdawca)
SSN Katarzyna Tyczka-Rote
SSN Bogumiła Ustjanicz

w sprawie z powództwa Skarbu Państwa – Ministra Skarbu Państwa
przeciwko E. S.A. w upadłości układowej z siedzibą w W.
o uchylenie wyroku sądu polubownego,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 30 września 2010 r.,
skargi kasacyjnej strony pozwanej od wyroku Sądu Apelacyjnego
z dnia 27 stycznia 2010 r.,

**oddala skargę kasacyjną i zasądza od strony pozwanej na
rzecz Skarbu Państwa – Prokuraturii Generalnej Skarbu Państwa
kwotę 3600 zł (trzy tysiące sześćset) tytułem zwrotu kosztów
postępowania kasacyjnego.**

Uzasadnienie

Sąd Okręgowy wyrokiem z dnia 17 sierpnia 2007 r. uwzględnił skargę Skarbu Państwa – Ministra Skarbu Państwa o uchylenie wyroku sądu polubownego – Sądu Arbitrażowego przy Krajowej Izbie Gospodarczej w W. z dnia 3 lutego 2006 r., którym oddalono powództwo Skarbu Państwa o zapłatę wniesione przeciwko E. S.A. Sąd Okręgowy ustalił, że w dniu 26 września 1991 r. pomiędzy Ministrem Współpracy Gospodarczej z Zagranicą działającym w imieniu Skarbu Państwa, a stroną pozwaną została zawarta „umowa restrukturyzacyjna”, która określała podstawy restrukturyzacji majątku spółki E. przed jej prywatyzacją. Zawarto w niej zapis na sąd polubowny. Spółka była wówczas związana kontraktami z podmiotami tureckimi i jugosłowiańskimi. Na ich podstawie uzyskiwała od podmiotów tureckich wpływy w postaci dolarów clearingowych, które mogły być wykorzystywane tylko na import i export towarów tureckich. Spółka zobowiązała się do ich konwersji na wolne dewizy i ich przekazania Skarbowi Państwa. E. był uprawniony do potrącenia z tych sum należności określonych w umowie. Skarb Państwa miał otrzymać 31 594 000 USD. W dniu 14 sierpnia 1993 r. strony zawarły porozumienie dotyczące wykonania i zmiany umowy restrukturyzacyjnej. Doszło wówczas do potrącenia wzajemnych wierzytelności. Nie umorzona wierzytelność Skarbu Państwa w wysokości 1 580 228 USD miała być zapłacona przez stronę pozwaną w ratach. Ponadto E. zobowiązał się zapłacić Skarbowi Państwa jednorazowo kwotę 5 000 000 zł. Do czerwca 2002 r. strona pozwana przekazała Skarbowi Państwa środki o wartości 232 255 505 zł. Nie rozliczyła natomiast wpływów z kontraktów w kwocie 130 972 309,20 dolarów clearingowych. W dniu 15 lipca 2005 r. Minister Skarbu Państwa wniósł przeciwko stronie pozwanej pozew o zapłatę 95 609 785,72 USD do Sądu Arbitrażowego przy Krajowej Izbie Gospodarczej w W. Sąd ten oddalił wnioski dowodowe strony powodowej zgłoszone na okoliczność celu, którym kierowały się strony zawierając umowę restrukturyzacyjną. Żądanie Skarbu Państwa uznał za nieuzasadnione. Oddalając powództwo sąd polubowny podzielił stanowisko strony pozwanej, że umowa

restrukturyzacyjna stanowiła umowę darowizny, która była nieważna, gdyż przy jej zawarciu nie zachowano formy aktu notarialnego.

Sąd Okręgowy rozpoznając skargę o uchylenie wyroku sądu polubownego nie podzielił zarzutu rażącego naruszenia przez sąd polubowny art. 888 i 889 k.c. Podkreślił, że w sprawie o uchylenie wyroku sądu polubownego nie było dopuszczalne badanie czy rozstrzygnął on sprawę należycie pod kątem faktycznym i prawnym. Nie podzielił też oceny, że błędne zakwalifikowanie przez sąd polubowny stosunku prawnego nawiązanego przez strony spowodowało naruszenie zasady praworządności, a także zarzutu, że wyrok sądu polubownego został wydany z naruszeniem zasady dyspozytywności. Żądanie uchylenia wyroku sądu polubownego na podstawie art. 1206 § 1 pkt 1 k.p.c. uznał za zasadne z uwagi na pozbawienie powoda możliwości obrony jego praw poprzez oddalenie wniosków dowodowych zawnioskowanych przez powoda. Podkreślił, że sąd polubowny nie ujawnił przyczyn swojego postanowienia w tym zakresie i do kwestii tej nie odniósł się w uzasadnieniu wyroku.

Sąd Apelacyjny po wniesieniu apelacji przez stronę pozwaną, postanowieniem z dnia 17 września 2008 r. uchylił zaskarżony wyrok i postępowanie umorzył, uznając, że zapis na sąd polubowny utracił moc na skutek ogłoszenia upadłości pozwanej spółki. Na skutek skarg kasacyjnych obu stron postanowienie to zostało uchylone przez Sąd Najwyższy postanowieniem z dnia 23 września 2009 r.

Po ponownym rozpoznaniu sprawy Sąd Apelacyjny wyrokiem z dnia 27 stycznia 2010 r. oddalił apelację strony pozwanej. Uznał wprowadzić za zasadny zarzut naruszenia art. 1206 § 1 pkt 2 k.p.c. i zakwestionował ocenę Sądu Okręgowego, że strona pozwana została pozbawiona możliwości obrony praw, jednakże uznał, że zaskarżony wyrok odpowiada prawu. W ocenie Sądu Apelacyjnego wyrok sądu polubownego naruszał bowiem podstawową zasadę zobowiązań umownych, a mianowicie zasadę autonomii woli stron. Sąd polubowny dokonał bowiem kwalifikacji umowy zawartej przez strony bez uwzględnienia zamiaru stron i celu jej zawarcia. W konsekwencji z tego powodu doszło do uchybienia zasadzie swobody umów.

Skarga kasacyjna strony pozwanej została oparta o obie podstawy określone w art. 398³ § 1 k.p.c. Zarzucono w niej naruszenie art. 1205 § 1 k.p.c. w zw. z art. 1206 § 2 pkt 2 k.p.c., art. 888 § 1 k.c., art. 890 § 1 k.c., art. 353.1 k.c., art. 58 § 1 k.c., art. 44¹ § 1 i § 2 k.c. w zw. z art. 355 i 356 k.h., art. 65 § 2 k.c. oraz art. 56 k.c. W oparciu o te zarzuty skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku i oddalenie skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego, ewentualnie o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Sąd Apelacyjny stwierdził wyraźnie, powołując się na stanowisko judykatury, że w ramach skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego wyłączone jest badanie sprawy osądzonej przez sąd polubowny pod kątem merytorycznym. Uwzględniając powyższe Sąd Apelacyjny nie dokonał we własnym zakresie kwalifikacji umowy zawartej przez strony oraz oceny jej skuteczności. Z tego względu pozbawione podstaw były zarzuty naruszenia wskazanych w skardze kasacyjnej przepisów prawa materialnego w wyniku ich błędnej wykładni bądź wadliwego zastosowania lub niezastosowania. Sąd drugiej instancji podkreślił, że w jego ocenie istotny był nie wynik interpretacji postanowień umowy, ale sposób jej przeprowadzenia przez sąd polubowny. Uznał za nieprawidłowe dokonanie kwalifikacji umowy bez uwzględnienia zamiaru stron i celu jej zawarcia, a zatem z naruszeniem art. 65 § 2 k.c.

Nieuzasadniony był również zarzut naruszenia art. 1205 § 1 k.p.c. w zw. z art. 1206 § 2 pkt 2 k.p.c. Sąd Apelacyjny przyjął zasadnie, że przez podstawowe zasady porządku prawnego należy rozumieć nie tylko fundamentalne zasady ustroju społeczno-politycznego, stanowiące zasady konstytucyjne, ale również naczelną zasady rządzące poszczególnymi dziedzinami prawa. Przywołał trafnie orzeczenia Sądu Najwyższego, w których za przykłady naruszenia podstawowych zasad porządku prawnego w rozumieniu art. 1206 § 2 pkt 2 k.p.c. uznano między innymi uchylenie zasadzie autonomii podmiotów prawa cywilnego i zasadzie swobody działalności gospodarczej, zasądzenie odszkodowania w sytuacji, gdy nie

została wyrządzona szkoda, przyjęcie skuteczności potrącenia w warunkach, w których przepisy szczególne taką możliwość wyłączały.

Sąd Apelacyjny przyjął trafnie, że w rozpoznawanej sprawie sąd polubowny przy ocenie treści „umowy restrukturyzacyjnej” w sposób rażący pominął zasady wykładni oświadczeń woli określone w art. 65 k.c. Przepis ten nakazuje aby przy ocenie oświadczeń woli uwzględniać okoliczności, w których zostały złożone i tłumaczyć je zgodnie z wymogami określonymi przez zasady współżycia społecznego oraz ustalone zwyczaje, a w umowach badać przede wszystkim, jaki był zgodny zamiar stron i cel umowy. Stwierdzenie zatem przez sąd polubowny, że dowody zawnioskowane dla wykazania zamiaru stron były nieistotne i porzestanie na analizie samej treści tej umowy mogło doprowadzić do błędnej oceny charakteru tej umowy. Tymczasem urzeczywistnienie zasady autonomii woli stron nie jest możliwe bez zastosowania właściwych kryteriów oceny oświadczeń woli składanych przez strony. Nakazuje to przyjąć, że rażące naruszenie tych kryteriów prowadzi do naruszenia zasady autonomii woli stron należącej do podstawowych zasad prawa cywilnego.

Z tych względów uzasadniona była ocena Sądu Apelacyjnego, że zaskarżony wyrok sądu polubownego został wydany bez przeprowadzenia właściwej interpretacji postanowień umowy i z tego względu był sprzeczny z podstawową zasadą porządku publicznego a na skutek jego wydania doszło do naruszenia także innych zasad porządku prawnego, w tym zasady ochrony własności. Bezzasadny był zatem także zarzut naruszenia art. 1205 § 1 k.p.c. w zw. z art. 1206 § 2 pkt 2 k.p.c.

Dlatego też skarga kasacyjna, jako pozbawiona uzasadnionych podstaw podlegała oddaleniu na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. O kosztach postępowania kasacyjnego orzeczono natomiast na podstawie art. 98 § 1 w zw. z art. 391 § 1 i art. 398²¹ k.p.c.